

В.І. МЕЛЬНИК

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тимірязєвська, 1

ДІОНІСІЙ МІКЛЕР. ДО 250-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Висвітлено життєвий шлях і творчий доробок видатного ірландського ландшафтного архітектора та ботаніка Діонісія Міклера (Деніса Мак-Клера), який заклав близько 40 ландшафтних садів в Україні, заснував Кременецький ботанічний сад та був піонером флористичних досліджень в Україні.

Ключові слова: Діонісій Міклер (Деніс Мак-Клер), ландшафтний архітектор, англійські парки, ботанічний сад, *Rhododendron luteum Sweet*.

Цього року виповнюється 250 років з дня народження видатного ірландського ландшафтного архітектора та ботаніка Діонісія Міклера (Деніса Мак-Клера), який був творцем перших англійських садів (парків) в Україні та Польщі і піонером флористичних досліджень на території нашої країни.

В Україні Міклер створив близько 40 англійських парків, однак, на превеликий жаль, він не залишив жодних записів про історію та принципи їх створення. Основним джерелом наших знань про його життя і творчість є статті відомого польського історика та краєзнавця А. Пшездецького [23, 24], написані за спогадами Міклера, які він продиктував історика під час закладання парку в родовому маєтку Пшездецьких у Чорному Острові на Поділлі (нині Хмельницька обл.). Усі пізніші публікації про Міклера [3–7, 9, 16] написано переважно, за матеріалами А. Пшездецького, хоча не всі вони містять посилання на першоджерело.

Зважаючи на унікальність культурного надбання, пов'язаного з творчим доробком Д. Міклера, ми напередодні його 250-річного ювілею, окрім зазначеної праці А. Пшездецького, вивчили інші, переважно польські джерела [8, 10, 13, 25–27, 29, 30], газетні публікації [14, 17–19], архівні матеріали [21] та сучасний стан деяких закладених ним парків.

Одержані дані дають змогу значно доповнити важливі аспекти його творчого доробку.

Деніс Мак-Клер народився 15 вересня 1762 р. у сім'ї Джона Мак-Клера (John Mc-Clair) та Ненсі М-К'ю (Nancy M-Cue) в маєтку Файфілд (Fairfield), неподалік від міста Атлон (Athlone) в графстві Роскомон (Roscommon) (нині графство Вестміс — Westmeath) у центрі Ірландії [9]. Його дитячі роки пройшли в батьківському домі. З 16-річного віку Деніс навчався в Дублінській академії, зокрема вивчав ботаніку, якій пізніше присвятив своє життя. Він змушений був самостійно оплачувати своє навчання, оскільки його батько був засуджений англійським урядом до страти за участь в ірландському католицькому повстанні 1777 р., відомому під назвою *white-boys*, але йому вдалося виїхати до Пруссії, а потім до Польщі, де він служив у Війську Польському і згодом отримав чин майора артилерії.

Після закінчення навчання Деніс Мак-Клер приїхав до Лондона, де працював пейзажистом садів, реалізуючи на практиці те, що художники зображували на полотні. Він працював у багатьох парках, зокрема в маєтку лорда Бедфорда в графстві Кент [23, 24].

З молодих років Деніс мріяв про далекі подорожі. В 1788 р., склавши іспит з природничих наук, він вирушив у наукову експедицію до Південної Америки. Однак йому вдалося досягти лише острова Святої Єлени.

Тяжко захворівши, він висадився на острів і 18 днів провів тут, чекаючи на корабель, який відвіз його на батьківщину.

Повернувшись додому, Деніс Мак-Клер працював над створенням ландшафтних композицій під керівництвом відомого ландшафтного архітектора Томаса Лєге (Thomas Leggett), який спочатку полюбив його як свого найкращого учня, а потім переслідував як небезпечного конкурента.

На той час у садово-парковому мистецтві остаточно утвердився «англійський стиль» пейзажних парків. Теорія пейзажного парку дедалі більше захоплювала людей епохи Просвітництва. Оскільки роль Англії в становленні пейзажного паркобудування була провідною, сюди приїздили щоб набути досвіду та по зразки [6].

У 1790 р. до Лондона приїхала польська княгиня Ізабелла Чарторийська і запросила молодого, але вже відомого ландшафтного архітектора Деніса Мак-Клера для роботи в парках у своєму родовому маєтку Пулави та в князя Станіслава Понятовського в Корсуні. Мак-Клер погодився. Важливим аргументом на користь цієї пропозиції було те, що у Війську Польському служив його батько. Проте їм не судилося зустрітися. Джон Мак-Клер, отримавши амністію англійського короля, повернувся до Ірландії.

Рис. 1. Палестина — перший англійський парк в Україні, закладений Д. Міклером в 1792 р. у м. Дубно. Ілюстрація до статті А. Пшездецького «Ogrody Miklera» (Przyjaciel Ludu, 1841)

У Варшаві Деніс Мак-Клер був люб'язно прийнятий королем Станіславом-Августом, який виділив йому значну суму грошей і попросив його зачекати з від'їздом до Корсуня. Пізніше Деніс Мак-Клер, якого поляки називали Діонісієм Міклером, довідався, що князь Станіслав виїхав за кордон, відмовившись від свого наміру заклас-ти ландшафтний парк у Корсуні.

Під час перебування у Варшаві Діонісій Міклер познайомився з сином литовського канцлера Адамом Хребтовичем, якого цікавили науки та мистецтво. Міклера з Хребтовичем зближувало також те, що останній добре володів англійською мовою, тоді ще малопоширеною в Польщі. На замовлення Адама Хребтовича Міклер заклав парк при палаці канцлера на вулиці Довгій (Długiej) як подарунок для його батька — Йоахіма Хребтовича. За два тижні Міклер створив перший у Польщі парк в англійському стилі. Цей шедевр ландшафтної архітектури викликав захоплення у Хребтовича-старшого і став місцем паломництва для багатьох варшав'ян [17].

Перебуваючи в Польщі, Міклер втілював у життя деякі із своїх ідей у парках Пулави та Аркадії [6].

У 1792 р. на запрошення княгині Михайлови Любомирської 30-річний ландшафтний архітектор Діонісій Міклер приїхав до м. Дубно на Волині. Це стало початком тривалого і надзвичайно плідного періоду в його житті та діяльності в Україні. Того ж року він заклав знаменитий парк Палестина навколо Дубенського замку (рис. 1). Цей перший в Україні парк в англійському стилі був настільки досконалим, що всі сусіди Любомирських запрошували Міклера створити подібні парки в їхніх маєтках. Зокрема він був запрошений генералом Криштофом Карвицьким до містечка Мізоч на березі р. Стубла для створення ландшафтного парку. Чергуючи насадження хвойних і листяних порід з відкритими просторами, з яких відкривався вид на прекрасну будівлю в стилі класицизму в маєтку Карвицьких, Міклер створив чудові експозиції. Над ставом спо-

руджено кам'яний грот, обрамлений високими ялинами.

На початку 90-х років XVIII ст. Діонісій Міклер створив англійські парки в Порицьку — маєтку знаменитого на Волині діяча, засновника Кременецької гімназії Тадеуша Чацького, в Боремелі — родовому маєтку князів Сангушків. Парк і палац у Порицьку розташовано на штучно створеному острові площею близько 3 га.

У 1797 р. під час поїздки Д. Міклера до Лондона він дізнався про загибель свого батька і брата під час нового ірландського повстання. В Лондоні він одружився з Матильдою Мільтон — племінницею відомого поета Джона Мільтона. З молодою дружиною він повернувся на Волинь. Наступного року його дружина померла під час пологів. Намагаючись забути про своє горе, Міклер повністю віддався роботі і заклав пейзажні парки на Поділлі — в маєтку Хієроніма Собанського в Батанівці, Михайла Собанського — в Ободівці, князя Ярослава Потоцького — в Ситковицях та на Волині — в маєтку гетьмана Яблоновського в Кривині.

Одним з найбільш продуктивних у житті Міклера був період з 1801 до 1805 р. У цей час він заклав ландшафтний парк у маєтку панів Чарнецьких в Заборолі, Хлопівських — у Холопові, камергера Олізара — в Катах, генерала Кропінського — у Ворончині, пана Бистрого — в Іванчицях, Дульського — в Балабанівці, Чарнецького — в Лашках, Коженювського — в Кодні.

Під час подорожі до Кракова в 1805 р. Діонісій Міклер одружився з донькою шляхтича Народославського, з якою оселився в селі Вільшани поблизу Луцька, яке пізніше стане його власністю. В 1809 р. він був запрошений видатним просвітником Тадеушем Чацьким для створення ботанічного саду при Волинській гімназії. За кошт гімназії він у 1811 р. разом з князем Казимиром Любомирським виїхав до Англії через Петербург, Архангельськ, Фінляндію, Швецію для поповнення колекції рослин ботанічного саду.

У 1814 р. Міклер заклав ландшафтні парки на Поділлі — в маєтку Орловських у

Северинівці та Вітославського в Чернятині. Повернувшись до Вільшан, Міклер до 1829 р. працював на Волині, де заклав парки в маєтках князів Радзивілів у Шпанові та Підлужному, Свейковських, у Колодні, графа Естергазі в Городку.

Протягом 1829–1831 рр. померли дружина та двоє синів Діонісія Міклера. Щоб втратити біль втрати, він подорожує по Поділлі, створює чудові пейзажні сади в маєтках Віталовських у Чернятині, Раціборовських у Макові, Комарів у Курилівці, Чацького в Серебринівці, Собанської в Джурині, Дембовських у Гермаках, Людовіка Маковецького у Водичках та Дермані на Волині. Він переробив на англійський стиль парки в маєтках старости Грохольського в Ситнічанах та графа Болеслава Потоцького в Ковалівці, створив план парку в маєтку Залевського у Водичках, заклав ландшафтний парк у маєтку Каменовських у Куражі на березі р. Горинь. Кожного року він оздоблював парк у Кривині на Волині.

В останні роки життя Міклер заклав чудові ландшафтні парки в маєтках Чорний Острів князів Пшездецьких та графа Густава Олізара в Коростишеві.

Діонісій Міклер закінчив свій життєвий шлях 14 травня 1853 р. у м. Дубно, де 60 років тому заклав перший в Україні англійський парк Палестина, і був похований на польському кладовищі, яке до наших днів не збереглося.

Закладені Діонісієм Міклером близько 40 ландшафтних садів вигідно відрізнялися від садів, створених іншими ландшафтними архітекторами. Сучасники називали ці сади міклерівськими. Міклерівський стиль формувався під впливом теорії англійського пейзажного парку, опис якого міститься в поемі Джона Мільтона «Загублений рай». Те, що згодом отримало назву «англійський сад» було ніщо інше, як дбайливо доглянутий елемент суто сільського пейзажу.

У роботах Міклера втілювалась ідея пейзажного парку як ушляхетненого сільського ландшафту. Його концепція потрапила на сприятливий ґрунт у Східній Європі.

В 1805 р. вийшла в світ книга княгині Чарторийської «*Mysli rosne o sposobie zakladania ogrodów*», яка мала величезний вплив на розвиток паркобудування в Польщі та Україні. В ній наведено приклади розташування садів, композицій, розміщення дерев, рекомендації щодо побудови оранжерей для рідкісних та екзотичних рослин. Захоплення садівництвом ввійшло в моду в Польщі та Україні. Наприкінці XVIII — в першій половині XIX ст. створено багато садів над річками та ставами Волині, на пагорбах Поділля, в українських степах. Ті, кому не пощастило залучити Міклера до планування садів, самі реалізовували його ідеї. Часто наслідування були примітивними, але нові віяння вже захопили всіх [6, 7, 23, 24].

«Непримітну долинку, нічого не обіцяючий пагорб, прилеглу скелю, найближчий став або ліс він неочікувано наповнював красою», — писала про творіння Міклера в 1853 р. «*Gazeta warszawska*» [14].

Високо оцінюючи творчість Міклера, J. Drège [13] зазначав: «Міклер був садівником високого стилю, справжнім митцем. Там, де місцевість була придатною для створення парків, він творив чудові речі, наповнюючи красою кожен непримітну долинку або пагорб. У закладених ним сільських парках завдяки умілому поєднанню загущених груп дерев з відкритими просторами він відтворював краєвиди, близькі до природних».

Не всі з міклерівських садів збереглися до нашого часу, а ті, які збереглись, втратили за довгі десятиріччя недогляду естетичні якості. Особливу цінність у науковому та ландшафтно-естетичному відношеннях становить найкраще збережений ландшафтний парк у селі Северинівка на Поділлі (нині Жмеринський р-н Вінницької обл.), закладений Міклером у 1814 р. У першій половині XX ст. цей парк відвідав відомий польський історик ландшафтної архітектури Е. Янковський [15], який згодом згадував, що «кожен, кому з вікон палацу в Северинівці відкривалась панорама трьох ставків, що ніби ярусами спускались у долину, об-

рамлені декоративними насадженнями, не міг не зрозуміти, яким широким був політ творчої фантазії митця і як він, послуговуючись вкрай обмеженим матеріалом, володів великим відчуттям гармонії деревостанів, їхньої різнобарвності та ефектів сонячного світла, яким наповнювались дерева, галявини та дзеркало вод». Северинівський парк створено в мальовничій долині р. Рів, де виходять на поверхню вапнякові породи Мурафських товтр — залишки коралових рифів сарматського моря, пасмо яких тягнеться звідси на південь аж до Молдови. Величні останці коралових рифів надають місцевості неповторного вигляду як на відкритих просторах, так і на залісненій території.

Унікальне поєднання сприятливих передумов для створення ландшафтного парку — пересічений рельєф долини р. Рів, її обширні водні плеса та виходи на поверхню вапнякових скель на її берегах — було майстерно використано Міклером при створенні парку. До наших днів збереглися закладені ним величні 200-річні дубові, ясеневі, липові, ялинові, кленові (*Acer platanoides* L., *Acer tataricum* L., *Acer pseudoplatanus* L.) алеї та групові посадки, окремі дерева бука (*Fagus sylvatica* L.) (рис. 2), черешні (*Cerasus avium* (L.) Moench), модрина (*Larix decidua* Mill.), сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.), сосни веймутової (*Pinus strobus* L.), сосни чорної (*Pinus nigra* Arnold.), туї (*Thuja occidentalis* L.). Особливий інтерес становить вікова 200-річна особина бруслини європейської (*Euonymus europaea* L.) у вигляді невеликого дерева заввишки 7 м з діаметром стовбура 12 см.

За десятиріччя недогляду значна частина парку перетворилася на ліс з густим підростом листяних порід та підліском, до складу якого входить рідкісний для Поділля вид *Viburnum lantana* L., котрий перебуває тут поблизу східної межі ареалу.

Величні 200-річні дерева Северинівського парку дають нам найповнішу інформацію про видовий склад дендрофлори міклерівських парків у цілому. Проведення ланд-

шафтних рубок дало б змогу відновити первісний вигляд парку.

Значну цінність становлять добре збережені з часів Міклера стінки оранжереї і теплиць (рис. 3), що дає змогу відтворити оранжерейно-тепличний комплекс того часу. Ще кілька років тому це було неможливо, оскільки була відсутня будь-яка інформація про видовий склад рослин захищеного ґрунту в міклерівських парках. Нещодавно в Центральному державному історичному архіві м. Києва виявлено унікальний документ — «Дело о перевозке растений из Подлужанского имения в Киевский дворцовый сад» (1873) [2], який містить список рослин захищеного ґрунту в закладеному Міклером у 1812 р. саду в Підлужному на Волині (рис. 4). Цей документ ліквідує велику прогалину в наших знаннях про міклерівські парки, адже він є єдиним джерелом наших знань про асортимент рослин захищеного ґрунту в міклерівських садах. Список рослин, які зростали в оранжереях і теплицях у Підлужному, вражає багатством та різноманітністю видів та форм. Усього там зросло 280 видів та форм рослин. Найбільшою кількістю видів були представлені кактуси (12), алое (9), бегонії та фікуси (по 5 видів). З деревних рослин та кущів там зростали акації, драцени, евкомія, кипарис, гібіскус, лавр, олеандр, *Pinus lanceolata*, туї. Трав'янисті рослини, окрім зазначених вище, були представлені видами родів венерин волос, амарилліс, арум, папірус, кринум, традесканція, ірис, півонія, сансев'єра, примула, бромелія, тропічними та субтропічними видами родів мальва, подорожник, шавлія. Досить значною була колекція помаранчевих: 10 сортів апельсина, 6 сортів (151 дерево) лимона.

Аналіз цього документа свідчить про те, що міклерівські сади були значними осередками інтродукції рослин захищеного ґрунту, декоративного та плодового садівництва.

Великою історичною заслугою Діонісія Міклера була його діяльність зі створення ботанічного саду в Кременці в 1806–1809 рр. Цей епізод життя та діяльності Міклера добре відомий завдяки публікаціям Е.Р. Траут-

ISSN 1605-6574. Інтродукція рослин, 2012, № 3

Рис. 2. Вікові буки (*Fagus sylvatica*) в ландшафтному парку в Северинівці (Вінницька обл.)

Рис. 3. Залишки оранжерейно-тепличного комплексу часів Міклера в Северинівському парку

веттера [29, 30], написаними за матеріалами рукопису В. Бессера «Історія ботанічного саду в Кременці на Волині», переданого автору нащадками покійного професора Бессера. За задумом засновника Волинської гімназії Тадеуша Чацького ботанічний сад мав бути створений на основі першого в Україні ландшафтного парку Палестина, закладеного Міклером в м. Дубно. Він просив

Рис. 4. Палацово-парковий ансамбль у с. Підлужному (Рівненська обл.). З акварелі Наполеона Орди (1872 р.)

володарів Дубенського замку князів Любомирських пожертвувати приміщення і парк для гімназії та ботанічного саду, однак вони йому в цьому відмовили [1].

За три роки роботи в Кременці Міклер розробив проект ботанічного саду та втілював його в життя. Первісна площа саду становила 4,5 га. Він складався із парку відпочинку (англійський сад), розарію, шкільки, трьох оранжерей і теплиць. Зібрана Міклером колекція живих рослин нараховувала 460 видів місцевої флори та 760 екзотів.

Після Міклера Кременецьким ботанічним садом опікувався професор В.К. Бессер, при якому колекція рослин розширилася до 12 тис. видів. Удосконалюючи ботанічний сад, Бессер з великою повагою

Рис. 5. Пам'ятний знак на честь Діонісія Міклера, встановлений у Кременецькому ботанічному саду в 2007 р.

ставився до доробку свого попередника. Коли виникла проблема з англійським садом (парковою частиною ботанічного саду), який через вільне відвідування перетворився на «прохідний двір», віленські професори радили вилучити цю частину ботанічного саду і не витрачати гроші на її утримання. Хоча Бессер як приватна особа вважав, що без англійського саду можна обійтися, але як директор ботанічного саду не допускав думки про його непотрібність, поважаючи первинний задум творця ботанічного саду Діонісія Міклера [5, 21].

Англійський сад — це єдина частина старого Кременецького ботанічного саду, яка збереглась до наших днів. Насолоджуючись красою його вікових дерев, ми повинні пам'ятати, що своїм існуванням цей шедевр ландшафтної архітектури завдячує таланту Діонісія Міклера та мудрості Віллібальда Бессера.

Діонісій Міклер був піонером флористичних досліджень в Україні. Як вже зазначалося, він здійснив експедицію за маршрутом Кременець — Санкт-Петербург — Архангельськ — узбережжя Білого моря (Росія) — Фінляндія — Стокгольм — оз. Венерн — Гетеборг (Швеція) — Лондон (Велика Британія), метою якої був збір посадкового матеріалу для поповнення колекції рослин Кременецького ботанічного саду. Він приділив велику увагу вивченню та введенню в культуру рослин місцевої флори. З цією метою багато подорожував по Україні. Найбільш тривалою була його подорож на Поділля вздовж узбережжя р. Дністер від Хотина до Рашкова. Під час цієї подорожі він вперше в Україні виявив у лісах на Поділлі рідкісне дерево *Sorbus torminalis* L. Orantz. та ввів його в культуру [23, 24].

Під час екскурсії на Полісся в 1795 р. Міклер поблизу с. Селище (нині Сарненський р-н Рівненської обл.) виявив невідому до того часу в Україні і в Європі в цілому рослину [8, 10, 25]. Розмноживши її в оранжерей м. Пулави в Польщі, Міклер привіз її до Лондона, де вона була визначена як азалея понтійська (*Azalea pontica* L.), а нині

відома переважно як рододендрон жовтий (*Rhododendron luteum* Sweet.). На той час ботанікам ця рослина була вже відомою з Кавказу за описом Ж.-П. Турнефора під назвою *Charmoerhododendron Pontica*. З 1793 р. її вирощували в Англії з насіння, завезеного з Кавказу відомим природознавцем П.-С. Палласом та російським послом у Великій Британії князем Мусінім-Пушкінін [11]. Однак саме завдяки Міклеру азалія понтійська стала надзвичайно популярною в ботанічних садах та садівничих фірмах Англії, Франції, Німеччини, Голландії, Австрії. Аби задовольнити величезний попит на насіння азалії понтійської в Європі, співробітники Кременецького ботанічного саду змушені були збирати його не лише в культурі, а й у природі [21, 28]. Так ботаніки Європи познайомилися з однією з найбільш цікавих рослин флори України, а Міклер, торгуючи саджанцями цього рідкісного виду, заробив стільки грошей, що зміг купити село Вільшани поблизу Луцька [25].

Описуючи відкриття азалії понтійської на Поліссі, К. Стецький [27] порівнює Міклера з Колумбом. Нам це порівняння видається досить вдалим. Однак деякі автори [11, 22] вказують, що одночасно з Міклером азалію понтійську виявив в Україні і ввів у культуру в Англії Антоній Панталеон Хове — польський мисливець за рослинами, який у 1780–1820 рр. працював у К'ю і збирав рослини в Африці, Індії та на Цейлоні [12] W. Curtis (1799) (цит. за P. Daskiewicz [11]) вказує, що А. Хове виявив азалію понтійську на берегах Дніпра та Дністра в 1796 р. На підтвердження цього він наводить уривок зі щоденника Хове, оригінал якого не зберігся: «Дев'ятого червня 1796 р. знайшов кілька рослин з роду азалія на березі Дніпра, на болотному ґрунті, рослини заввишки чотири фути, вони розпочали квітнути. Тут цю рослину називають загадковим кущем і вважають її ефективним засобом для лікування венеричних хвороб.

Двадцятого червня знайшов цей вид на березі Дністра у володіннях Станіслава Щесного Потоцького, за 16 миль від міста

Могилева, на торфовищі, рослини заввишки від 4 до 20 футів. Цю рослину тут вважають отруйною і вживають для лікування різних хвороб. Четвертого липня в околицях Очакова знайшов тисячі цих рослин, цілком розвинених, на болоті, яке кожною весною заливається морськими водами. Я познайомився з татарським селянином, який має хороші доходи з торгівлі медом з її квіток. Він продає цей мед як ліки в Константинополі та інших регіонах Туреччини.

П'ятнадцятого липня, приїхавши до Трапезунду, знайшов долину, віддалену від моря на десять англійських миль, цілком покритою цією рослиною».

Навіть побіжний погляд на текст уривку зі щоденника Хове може виявити, що це груба підробка, в якій абсолютно вигадкою є опис географічного поширення та умов місцезростань азалії понтійської в Україні. Не викликає заперечень лише «турецький» фрагмент цього запису, оскільки околиці Трапезунда розміщені в межах ареалу *Rhododendron luteum*, звідки його міг завезти до Англії Хове. Отже, єдиним першовідкривачем цієї рослини в Україні і в Європі в цілому був Діонісій Міклер.

З нагоди 200-річного ювілею Кременецького ботанічного саду в 2007 р. на його території з ініціативи директора саду В.Г. Стельмашука споруджено пам'ятний знак Д. Міклеру (рис. 5). На гранітній стелі зображено вперше виявлені ним в Україні азалію понтійську та береку. Найкращим пам'ятником знаменитому ландшафтному архітектору було б дбайливе ставлення та охорона, реконструкція і реставрація створених ним парків.

1. Аноним. Дубно // Волинские губернские ведомости. — 1866. — №44. — С. 368–370.

2. Дело о перевозке растений из Подлужанского имения в Киевский дворцовый сад // Центральный державный архив у м. Києві, 14 травня 1873. Фонд №493, оп. 5, од. зберігання 106. — С. 3–9, 34–37.

3. Мельник В.І. Діонісій Міклер (До 230-річчя з дня народження) // Укр. ботан. журн. — 1993. — 50, № 1. — С. 177–178.

4. Мельник В.І. Життя і діяльність Діонісія Міклера (1762–1853) в Україні // Там само. — 1997. — 54, № 6. — С. 593–596.
5. Мельник В.І. Сад Волинських Афін. Ботанічна наука та освіта у Волинській гімназії — Кременецькому ліцеї (1806–1832). — К.: Фітосоціоцентр, 2008. — 28 с.
6. Родічкіна О., Родічкін І. Життя і творчість Діонісія Міклера в Україні // Архітектура України. — 1992. — № 3 — С. 33–39.
7. Родічкін І., Родічкіна О. Старовинні маєтки України. — К.: Мистецтво, 2005. — 384 с.
8. Besser V. Catalogue des plantes du jardin botanique de Krzemieniec en Volhynie. — Krzemieniec, 1810. — 88 p.
9. Bove P. Art and Nature. The Polish and Ukrainian Gardens of Denis Mc Clair (1762–1853). Chronicles the exotic career of an Irish landscape gardener and émigré in the 19 century // Irish Arts Review. — 2002. — Vol. 18. — P. 176–184.
10. D'Abancour-Wirstleinowa M. Pierwsza wyścieszka botaniczna w Miadobory // Kosmos. — 1911. — 3–4. — S. 317–320.
11. Daszkiewicz P. Antoni Pantaleon Howe w pracach brytyjskich historyków botaniki. Przyczynek do biogramu mało znanego polskiego zbieracza roślin // Kwartalnik Historii Nauki i Techniki. — 2000. — S. 103–109.
12. Desmond R. Kew. The History of the Royal Botanic Gardens. — Kew, 1995. — 466 p.
13. Drège J. Ogrody w Polsce // Wielka Encyclopedia Powszechna Ilustrowana. — Warszawa, 1904. — S. 906–958.
14. Gaseta Warszawska. — 1853, N 289, 22 października — 3 listopada.
15. Jankowski E. Dzieje ogrodnictwa w Polsce. Wzarycie. — Warszawa: Nakład Banku dla Handlu i Przemysłu, 1923. — 212 s.
16. Kowalska K. Mikler (Mac. Clair) Dionizy // Słownik biologów polskich. — Warszawa: PWN, 1987. — S. 69–70.
17. Kurjer Warszawski. — 1843. — N 287.
18. Kurjer Warszawski. — 1853. — N 135. — S. 688.
19. Kurjer Warszawski. — 1853. — 136. — S. 702.
20. Kurjer Warszawski. — 1888. — N 244.
21. Oleszakowa J. Stanislaw Bonifacy Jundzill i Willibald Besser w swietle wzajemnej korespondencji // Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. — 1971. — Ser. B, z. 21. — S. 83–113.
22. Piorecki J., Dubiel E. Volhynian Polesie — main source of the Yellow Azalea (*Rhododendron luteum* Sweet) in European gardens and parcs // Rocznik Polskiego towarzystwa dendrologicznego. — 2009. — 57. — S. 29–32.
23. Przedziecki A. Ogrody Miklera // Podole, Wołyn, Ukraina. — Wilno, 1841. — T. 2. — S. 126–141.
24. Przedziecki A. Ogrody Miklera // Przyjaciel Ludu. — 1841. — Rok 8, №2. — S. 11–15.
25. Rosenberg-Rozycki H. Jaka miejscowość w Europie jest ojczyzna Azalii pontijskiej // Ogrodnik Polski. — 1884. — 6, N 1. — S. 17–21.
26. Stecki T.J. Ogrodnictwo na Wołyniu // Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym. — Lwów, 1864. — T. 1. — S. 186–197.
27. Stecki T. J. Z boru i stepu. Obrazy i pamiatki. — Kraków, 1888. — 347 s.
28. Szafer W. Z teki przyrodnika. — Warszawa: Wiedza Powszechna, 1964. — 199 s.
29. Trautvetter E.R. Ueber der Krzemienicer botanischen Garden // Bulletin de la Societé Imperial des Naturalistes de Moskau. — 1843. — 16. — S. 1–22.
30. Trautvetter E.R. O ogrodzie botanicznym w Krzemieniu // Biblioteka Warszawska. — 1857. — 4. — S. 170–175.

Рекомендував до друку П.А. Мороз

В.І. Мельник

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины,
Украина, г. Киев

ДИОНИСИЙ МИКЛЕР.
К 250-летию СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ

Освещены жизненный путь и творческое наследие известного ландшафтного архитектора и ботаника Дионисия Миклера (Дениса Маклера), который заложил около 40 ландшафтных парков в Украине, создал Кременецкий ботанический сад и был пионером флористических исследований в Украине.

Ключевые слова: Дионисий Миклер (Денис Мак-Клер), ландшафтный архитектор, английские парки, ботанический сад, *Rhododendron luteum* Sweet.

V.I. Melnik

M.M. Gryshko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

DIONIZY MIKLAIR.
TO 250 anniversary OF BIRTHDAY

The paper is devoted to life and creative achievement of eminent Irish landscape architect and botanist Dionizy Miklair (Denis Mac-Clair), who laid near 40 landscape gardens in Ukraine, had founded Kremeniec Botanical Garden and was a pioneer of floristic researches in Ukraine.

Key words: Dionizy Miklair (Denis Mac-Clair), landscape architect, english parks, botanical garden, *Rhododendron luteum* Sweet.